

Hommels tellen in een droog 2025

GERT W. HUIZERS
GOUDSWAARD, FEBRUARI 2026

Hommels tellen in een droog 2025

Inleiding

Een droog 2025 volgt op een bijzonder nat 2024. Interessant om te zien wat deze combinatie van jaren voor onze hommels betekent, maar ook de bloemen die ze bezoeken, want daar zaten ook grote verschillen in aanwezigheid en bloeiperiode.

Dit jaar heb ik net als vorig jaar jaarrond, van januari tot en met december, de hommels in en om Goudswaard geteld.

Waar ik in de jaren tot 2024 meestal in oktober stopte met mijn rondes, ging dit nu door vanwege de late bloei van laat ingezaaide bonte wikke en rode klaver in de Leenheerenpolder en de drukbezochte Japanse mahonia in november en december.

Evenals in 2024 is het een mix geworden van meetnetwaarnemingen, flexellingen en losse waarnemingen. De bezochte locaties varieerden van binnen het dorp, wegbermen in de polder, ingezaaide akkerranden en akkers en de natuurgebieden. Alle eigenaren werken al jarenlang mee aan de bezoeken aan hun terreinen en waar mogelijk ook aan een aangepast beheer.

Het totaal aantal waargenomen hommels was in 2025 met meer dan helft toegenomen ten opzichte van 2024, met enorme uitschieters bij de tuinhommel, akkerhommel, aardhommelgroep en steenhommel. De zandhommel en moshommel bleven hangen op de teruggevallen aantallen van 2024.

Dankwoord

Dank aan Dominic Dijkshoorn (EIS Kenniscentrum Insecten) voor het regelmatig sparren over de bevindingen van het meetnet hommels, de flexellingen, het onderzoek op Tiengemeten en andere lopende onderzoeken naar de zandhommel.

Dank aan alle boeren, CCHW, Natuurmonumenten, het waterschap Hollandse Delta, Hoeksche Waards Landschap, gemeente Hoeksche Waard en Staatsbosbeheer voor de mogelijkheid om de terreinen te betreden, hun (groeierende) belangstelling voor de hommels en waar mogelijk de bereidheid voor aanpassingen in het beheer voor insecten en in het bijzonder de hommels.

Dank aan het Hoeksche Waards Landschap voor het publiceren en downloadbaar maken van het rapport op hun website.

Na regen komt zonneshijn

“Na regen komt zonneshijn” is een veel gebezigde uitspraak. Na een drijfnat 2024 met 966 mm in onze omgeving volgde 2025, een jaar met lokaal bijzonder weinig neerslag 539 mm.

Tabel 1 en 2: lokale neerslag van maart t/m juli 2021-2025

Naast de neerslag op jaarniveau was ik nieuwsgierig naar de neerslag van maart tot en met juli, een kritische periode in de reproductie van de hommels. Althans in 2024 laten verschillende soorten vanaf mei een stevig neerwaartse lijn zien in de aantallen ontwikkeling, veronderstellend dat mogelijk het natte weer de nesten heeft getroffen.

In de tabellen 1 en 2 piekt de neerslag in 2024 met 412 mm, terwijl 2025 met 189 laag zit, waarbij meer dan de helft met 99 mm in juli is gevallen. Geeft de overvloedige neerslag in 2024 houvast voor de dip bij verschillende hommelssoorten in 2024? Gelijk roept dat de vraag op “wat is de invloed van zo’n dip op de start van de soort in het nieuwe seizoen (2025)?” Of zijn er juist soorten die ervan profiteren? Vragen die zich bij het beschouwen van de getelde soorten moeilijk laten beantwoorden, zeker als je daar de cijfers van andere jaren in betreft.

Foto 1: begin september 2025 is de droogte van de voorbije maanden aan de Westdijk goed zichtbaar

Manier van tellen

De manier van tellen is dezelfde als in voorgaande jaren en beschreven in het rapport [Hommels tellen in een drijfmat 2024](#).

De tellingen waren als in 2024 een combinatie van meetnetellingen, flexellingen en losse waarnemingen, allen in Waarneming.nl. De meetnetwaarnemingen zijn achteraf opgevoerd.

Kaartje 1: alle flexellingen in 2025

Kaartje 2: de 4 hommel meetnettrajecten

Het vermelden waard

De droogte in 2025 had duidelijk zijn weerslag op de bloemen en bloei langs de Westdijk (foto 1), zowel het talud als de aanberming lagen er al snel droog bij. Waar vorig jaar alles uitbundig

Foto 2: met het nieuwe watersysteem in 2025 op de Korendijkse Slikken floreerde de rode klaver op alle natte percelen.

maandenlang in bloei stond, was dat in 2025 zeer beperkt en slechts enkele weken. Als voorbeeld, de rode klaver was er veel minder, misschien maar zo'n 20% ten opzichte van 2024 en veel korter in bloei. Rode klaver lijkt goed te gedijen in een vochtige omgeving, want toen vorig jaar de Westdijk doordrenkt was van de neerslag floreerde de rode klaver over de gehele aanberming en bloeide tot in augustus.

Soortgelijk zag ik nu ook op de Korendijkse Slikken (foto 2), waar een nieuw watersysteem in gebruik is genomen en voor een hoger waterpeil zorgdroeg, met volle sloten, greppels en plas/dras structuur tot gevolg. Juist op die plaatsen deed de rode klaver het erg goed. Helaas daar geen hommeltellingen kunnen verrichten vanwege de broedende weidevogels.

De witte klaver doet het juist op de droge plaatsen goed, zoals het pad bij de Leenheerengorzenpolder (foto 3), mits niet al te sterk overgroeid door de grassen. Mede door een extra maaironde van het pad, kwam de witte klaver goed door en wisten de zandhommel, moshommel en andere hommels hiervan goed te profiteren. Helaas beperkte de (te veel) droogte de duur van bloei. De maairondes worden in goed overleg met Natuurmonumenten op basis van de grasontwikkeling bepaald. Witte klaver komt na een maaironde weer relatief snel in bloei, maar vanwege de piek van de hommelmwerksters vanaf medio juni moet het maaien uiterlijk half mei zijn gedaan.

Foto 3: de witte klaver staat er goed bij op 12 juni op het traject van de Leenheerengorzenpolder

In het voorjaar bezocht ik veel locaties met witte dovenetel en gewone smeewortel. De witte dovenetel was echter op veel van plaatsen, waar ik ze in 2024 aantrof, nu niet aanwezig. Vooral in menig wegberm ontbrak de witte dovenetel, waar in 2024 regelmatig zandhommels foerageerden. Alternatieven, in de vorm van andere bloemen, waren er niet op die plaatsen. Daarentegen deden de witte dovenetels het langs de zomerdijk van de Leenheerengorzenpolder het evenals andere jaren bijzonder goed en trokken veel hommels.

Bijzonder was ook de afwezigheid van kruldistel en speerdistel op verschillende locaties. Zo ontbrak de kruldistel op vijf planten na volledig op het meetnet 'de distelroute' over een lengte van 500 meter. Iets wat een grote impact heeft op de telling, in soorten en het aantal (honderden) hommels. De plant is tweejarig, maar het zou heel bijzonder zijn als de cyclus voor alle planten langs het pad hetzelfde is. Op enkele andere plaatsen, zoals de zomerkade naast het weiland van Melissant, speelde hetzelfde.

Bij de speerdistel waren er gelijke ervaringen en ontbrak de soort op verschillende vaste locaties, zoals de 'binnenzomerkade' bij het weiland Melissant.

Tijdens mijn recente rondes in de winter (2025/2026) trof ik op beide routes behoorlijk wat rozetten aan van beide soorten. Ik ben benieuwd hoeveel er dit jaar tot bloei komen.

Langs de wandel- en werkpaden van het rietperceel op de Korendijkse Slikken bloeit late guldenroede (foto 4) in de nazomer bijna aaneengeschaald en trekt het meestal veel hommels, echter dit jaar was daar geen sprake van en was het sprokkelen om de soorten en aantallen te vinden. Van alle soorten betreft het dan veelal mannetjes die hierop foerageren.

Foto 4: de late guldenroede werd in de nazomer 2025 veel minder door de hommels bezocht

Tot mijn schrik waren de wegbermen langs de polderwegen in de Polder de Oude Korendijk eind mei bijna allen gemaaid. Ruim 1 – 1,5 maand eerder dan normaal door het waterschap wordt gedaan. Na contact met het waterschap bleek een lokale onderaannemer hiervoor verantwoordelijk. Hoewel een gefaseerde uitvoering beter had geweest, kwam alles goed en stonden veel bermen vanaf half juni tot ver in juli met rode klaver en vogelwikke (foto 5) in bloei en trokken veel hommels, waaronder zandhommel en moshommel. Waarschijnlijk heeft een opleving in de neerslag in juni / juli hieraan bijgedragen.

Foto 5: door een vroege maaironde half mei 2025 stond de rode klaver en vogelwikke volop te bloeien in juli langs de polderwegen van de Polder de Oude Korendijk (24 juli 2025)

Aan de oostelijke zijde van Goudswaard werd in samenwerking met de boeren van Eendragt Agro en dorpsvereniging De Coordijk direct tegen het dorp een enkele ha's grote akker, op basis van een ANLb toepassing, met verschillende bloem- en kruidenmengsels ingezaaid, waaronder rode klaver en bonte wikke (foto 6). De verschillende stroken trokken honderden hommels, waaronder veel tuinhommels, maar ook de bijzonderheden zandhommel, moshommel en grashommel. Voor de zandhommel, lokaal gezien, het verst van het leefgebied de Korendijkse Slikken.

Foto 6: bloemenakker bij Goudswaard ingezaaid met verschillende bloem- en kruidenmengsels 24 juli 2025

Interessant zijn de akkerstroken in de Leenheerenpolder, waar de akkerbouw door de provincie is verpacht met als voorwaarde een strokenteelt toepassing. Bij een aantal stroken is in de loop van het jaar de breedte aangepast van 3 naar 9 meter, omwille van mechanisatieredenen van de te bewerken akkers, in combinatie met de beschikbare subsidies voor natuur inclusieve akkerbouw.

Een aantal stroken is daarbij verlaat ingezaaid met o.a. rode klaver en bonte wikke (foto 7) en resulteerde in een bloei van de bloemen in oktober tot in november toe. Iets wat in 2024 ook plaatsvond en ook door de hommels werd 'ontdekt'. In 2025 heb ik de stroken in oktober en november regelmatig bezocht trof daar tientallen foeragerende hommels aan, waaronder uit de aardhommelgroep (73), tuinhommel (39), akkerhommel (20), steenhommel (3) en moshommel (11). Op de 3 koninginnen bij de Steenhommel na was het bij de andere soorten een samenstelling van koninginnen en werkster, waarvan verschillende exemplaren met pollen op de poten. Zeker bij de 39 tuinhommels bijzonder, met verschillende exemplaren met verse onbeschadigde vleugels. Een late generatie?

Foto 7: akkerstrook in de Leenheerenpolder ingezaaid met o.a. bonte wikke en rode klaver op 9 oktober 2025

Tot slot. Ik tel nu een beperkt aantal jaren en vraag me wel eens af "hoe zouden de aantallen er vanaf 2000 uit hebben gezien?". Een vraag zonder ooit een antwoord. Mijn vraag is ook niet met een vooringenomen gedachte dat het alleen maar beter is geweest, want de landschappen waren veel eenzijdiger en zeker niet op insecten ingericht. Vanwege alle veranderingen in de laatste 10 jaar, in de natuurgebieden, aanleg van natuurgebieden, op akkers, op wegbermen en in dorp, waar allerlei partijen (al dan niet gesubsidieerd) meewerken aan een meer insectvriendelijke inrichting en beheer, sluit ik niet uit dat het zeker in onze omgeving niet slechter is geworden. Ik ben benieuwd hoe de komende jaren eruit gaan zien.

Resultaten

Inclusief de aardhommelgroep werden in 2025 13 hommelseorten op Goudswaards grondgebied vastgesteld, met in totaal 6580 hommels, bijna 2500 meer dan in 2024.

Hommels - aantallen per jaar 2021-2025						
		2021	2022	2023	2024	2025
Aardhommelgroep	<i>Bombus cryptarum/lucorum/magnus/terrestris</i>	*	748	683	1525	2454
Akkerhommel	<i>Bombus pascuorum</i>	724	1147	1701	919	1636
Boomhommel	<i>Bombus hypnorum</i>	*	73	65	48	17
Gewone Koekoekshommel	<i>Bombus campestris</i>	93	63	335	219	151
Grashommel	<i>Bombus ruderarius</i>	0	1	3	3	5
Grote Koekoekshommel	<i>Bombus vestalis</i>	1	5	0	3	12
Moshommel	<i>Bombus muscorum</i>	267	533	557	193	209
Steenhommel	<i>Bombus lapidarius</i>	911	653	526	579	893
Tuinhommel	<i>Bombus hortorum</i>	41	168	121	108	710
Veenhommel	<i>Bombus jonellus</i>	6	9	0	6	19
Veldhommel	<i>Bombus lucorum</i>	1	2	2	3	6
Weidehommel	<i>Bombus pratorum</i>	31	58	65	157	147
Zandhommel	<i>Bombus veteranus</i>	490	493	576	324	321
totaal			3953	4634	4087	6580

* niet alle hommels van deze soort geteld

Tabel 3: aantal waargenomen hommels van 2021 – 2025 in en om Goudswaard

Wat valt op:

- 9 soorten scoorden hoger, 3 lager en 1 bijna gelijk aan 2024
- Uitschieters bij de aardhommelgroep, een toename met ruim 900 exemplaren naar een top van bijna 2500 hommels.
- De akkerhommel is na de dip in 2023 met 1636 hommels bijna weer terug op het niveau van 2023.
- De steenhommel herstelt zich met 893 exemplaren, maar blijft nog net onder de top van 911 in 2021.
- De tuinhommel roept met een toename van 107 naar 710 exemplaren de meeste verbazing op. Vanaf het begin in april tot en met juli zijn er veel meer tuinhommels te zien dan in de jaren ervoor. Opvallend zijn ook de oktober en november waarnemingen.
- Grashommels laten zich met vooral met koninginnen vroeg in het seizoen zien, maar werksters ontbreken.
- De veenhommel deed het landelijk erg goed met hogere aantallen, maar lokaal was dat ook met 19 exemplaren.
- Bij de grote koekoekshommel een mooie uitschieter van 3 naar 12.

Meer informatie over de hommelseorten is terug te vinden op de vervolgpagina's 19-38.

Hommelmeetnet resultaten

Uit de ervaringen van afgelopen jaren weten we intussen dat de cijfers per jaar, zowel per soort als per locatie, behoorlijk kunnen verschillen. Zo ook in 2025, waar de meetnetellingen behoorlijk achterblijven op alle tellingen tezamen.

Alle meetnetten in 2025							
	LHGP 2838 (18)	Westdijk talud 3087 (10)	Westdijk aanberming 3088 (10)	KS distelroute 3141 (15)	Totaal Meetnet	Totaal alle tellingen	Meetnet aandeel
aardhommelgroep	38	9	5	44	96	2454	3,9%
akkerhommel	110	6	17	64	197	1636	12,0%
boomhommel	0	0	0	1	1	17	5,9%
gewone koekoekshommel	6	1	0	16	23	151	15,2%
grashommel	0	0	0	0	0	5	0,0%
grote koekoekshommel	0	0	0	0	0	12	0,0%
moshommel	26	0	0	3	29	209	13,9%
steenhommel	47	18	21	5	91	893	10,2%
tuinhommel	4	2	2	4	12	710	1,7%
veenhommel	0	0	0	1	1	19	5,3%
veldhommel	0	0	0	0	0	6	0,0%
weidehommel	1	0	0	11	12	147	8,2%
zandhommel	56	2	2	9	69	321	21,5%
totaal	288	38	47	158	531	6580	8,1

Tabel 4: overzicht van mijn hommelmroutes van De Vlinderstichting / EIS meetnetten. De nummers achter de naam zijn de routenummers en het getal tussen () is het aantal tellingen in 2025. Totaal alle tellingen is: de som van de meetnetten, de flexroutes en losse waarnemingen.

Wat valt op:

- In totaal zijn er 531 hommels op de 4 routes gezien, wat 8,1% is van alle getelde hommels.
- Van de 13 hommelseorten die in alle tellingen zijn gezien, zijn er 10 in de meetnetellingen waargenomen. De grashommel, grote koekoekshommel en veldhommel vallen in 2025 buiten de meetnetellingen.
- Op de Distelroute op de Korendijkse Slikken (KS) zijn 9 hommelseorten en de aardhommelgroep gezien.
- De 'distelroute' was in 2024 goed voor 762 hommels in 2025 zijn dat er 158, wat alles te maken heeft met de afwezigheid van de kruldistel.
- Het 'LHGP-traject' doet het dit jaar beter met 288 tegen 146 hommels in 2024, met mooie toenames voor zandhommel en moshommel.
- De lage aantallen bij de 'Westdijk-trajecten', 333 versus 85, zijn toe te schrijven aan de droogte en daarmee achterblijven van de bloemen en de bloei ervan.

Hommelsoort	2024			2025		
	Meetnet (50)	Alle tellingen (incl. meetnet)	Meetnet aandeel	Meetnet (53)	Alle tellingen (incl. meetnet)	Meetnet aandeel
aardhommelgroep	357	1525	23,4%	96	2454	3,9%
akkerhommel	239	919	26,0%	197	1636	12,0%
boomhommel	9	48	18,8%	1	17	5,9%
gewone koekoekshommel	72	219	32,9%	23	151	15,2%
grashommel		3	0,0%		5	0,0%
grote koekoekshommel	1	3	33,3%		12	0,0%
moshommel	63	193	32,6%	29	209	13,9%
steenhommel	258	579	44,6%	91	893	10,2%
tuinhommel	28	108	25,9%	12	710	1,7%
veenhommel	1	6	16,7%	1	19	5,3%
veldhommel	2	3	66,7%		6	0,0%
weidehommel	70	157	44,6%	12	147	8,2%
zandhommel	141	324	43,5%	69	321	21,5%
totaal	1241	4087	30.4%	531	6580	8,1%

Tabel 5: totalen van de 4 meetnettrajecten tezamen over 2024 en 2025.

- Ondanks een gering (positief) verschil in het totaal aantal meetnettellingen (50 versus 53) is er een groot verschil in het aantal getelde hommels, met 531 exemplaren in 2025 tegen 1241 in 2024.
- Iets wat duidelijk tot uiting komt in het meetnetaandeel, 8.1% in 2025 tegen 30.4% in 2024, iets wat door het toegenomen totaal aantal alle tellingen wordt versterkt.
- Alle soorten dragen vanuit het meetnet minder bij aan het totaal aantal waarnemingen, zowel in absoluut aantal als procentueel.
- De resultaat verschillen hebben alles te maken met de verschillen in terreinomstandigheid en de mate van aanwezigheid van bloemen en bloeiduur, die bij 3 van de 4 trajecten behoorlijk verschilden. Meer daarover in de toelichting per traject hieronder.
- De verschillen maken het extra interessant om van jaar tot te blijven tellen, maar vooral om ook de terreinomstandigheden nauwgezet te volgen en vast te leggen. Veranderingen als gevolg van het weer kunnen moeilijk worden beïnvloed, maar als het met beheer te maken heeft kunnen er voorstellen ter verbetering worden voorgedragen. Met de opvolging van verbeteringsvoorstellen heb ik met veel partijen goede ervaringen, maar dan wel op basis van cijfers en documentatie.

Traject Leenheerengorzenpolder (LHGP)

Meetnet Leenheerengorzenpolder (2838)							
	2019 (5)	2020 (8)	2021 (3)	2022 (3)	2023 (4)	2024 (14)	2025 (14)
aardhommelgroep		56	67	34	5	48	38
akkerhommel		23	45	76	64	44	110
boomhommel				2		2	
gewone koekoekshommel				1		6	6
grote koekoekshommel						1	
moshommel	113	160	7	42	26	7	26
stenhommel		145	98	41	6	23	47
tuinhommel		1		1			4
veldhommel				1			
weidehommel			2	1			1
zandhommel	89	132	54	54	45	15	56
	202	517	273	253	146	146	288

Tabel 6: per jaar de soorten en aantallen hommels voor het meetnet Leenheerenpolder.

Dit jaar weer mooie aantallen voor het traject over het pad van de Leenheerengorzenpolder. Het pad zelf verandert niet veel, een combinatie van grassen en witte klaver, waar de mate van bloeiende en voor de hommels goed bereikbare witte klaver, sterk afhankelijk is van de grasontwikkeling. Hoger opgaand gras belemmert de ontwikkeling van de witte klaver, maar ook de bereikbaarheid van de dan minder aanwezige bloeiende bloemen.

De droogte hield de grassen beperkter en korter en zodoende kon worden volstaan met één maaironde in mei en stond de witte klaver er in juni goed bij (foto 8). Begin juli was het beeld alweer compleet anders, grassen lang en de witte klaver verscholen voor zover niet uitgebloeid verscholen tussen de grassen (foto 9). Het pad is op 1 juli gemaaid (foto 10), met de hoop op een snelle klaverontwikkeling, vanwege de buien in die periode.

Voor 2026 ook weer ‘maaien op maat’ met Natuurmonumenten afgesproken, waarbij de boswachter en ondergetekende kijken wat de beste momenten lijken.

Foto 8: 12 juni 2025 bloeiende witte klaver met matige grasontwikkeling door de droogte in de maanden ervoor

Foto 9: de buien in juni zorgden voor een stevige grasgroei en verdween de witte klaver ertussen (1 juli 2025)

Foto 10: het pad na de maaironde op 1 juli 2025

Op de verschillende foto's (8, 9 en 10) is de veranderende ontwikkeling van het talud (achter het draadje) goed te zien. De jarenlang dominerende venkel is in een paar jaar bijna geheel verdwenen en heeft plaats gemaakt voor grassen en tal van andere planten, dikwijls stikstofminnende planten zoals distels, brandnetel, raapzaad, braam en anderen. Het zorgt in combinatie met de andere bloemen echter wel voor meer diversiteit in insecten, zoals meer vlindersoorten. Opvallend waren dit jaar ook de bijna 20 gewone oliekevers op het talud.

Traject Westdijk

Meetnet Westdijk talud (3087)				Meetnet Westdijk aanberming (3088)			
	2023 (5)	2024 (10)	2025 (10)		2023 (5)	2024 (11)	2025 (10)
aardhommel groep	5	28	9	aardhommel groep	1	93	5
akkerhommel	6	27	6	akkerhommel	6	59	17
gewone koekoekshommel	1	5	1	gewone koekoekshommel	0	7	0
hommel onbekend	1	0	0	moshommel	4	32	0
moshommel	2	3	0	steenhommel	17	26	21
steenhommel	6	15	18	tuinhommel	0	21	2
tuinhommel	0	5	2	zandhommel	4	9	2
zandhommel	0	3	2				
	21	86	38		32	247	47

Tabel 7: aantal getelde hommels in 2024 en 2025 voor het meetnet hommels langs de Westdijk, het talud en de aanberming.

Waar in 2024 de neerslag overvloedig neer kwam en het water de meeste planten rijk liet groeien en bloeien was het in 2025 tegenovergesteld. Verbluffend welk een verschil tussen deze twee jaren, waar het ene jaar de rode klaver overvloedig in aantal en tot in augustus staat te bloeien en het andere jaar nog geen 20% van het aantal planten en binnen een paar weken uitgebloeid. Het oogde al in een vroeg stadium droog en dor (foto 11 en 12) De overeenkomst met 2023 is groot, toen de meeste planten er in juni ook al uitgebloeid en verdord bij stonden.

Droge jaren trekken hier hun sporen in de hommelaantallen. Waar in 2024 333 hommels werden geteld, waren dat er in 2025 85. Alleen de steenhommel bleef met de aantallen op eenzelfde niveau. Alle andere hommels vielen zwaar terug. Zelfs geen enkele moshommel, versus 35 in 2024.

13 juni deed het waterschap Hollandse Delta de eerste gefaseerde maaironde, met vooral de focus om de spaarzame plekken met bloeiende bloemen of bloemen die nog in bloei moesten komen te ontzien (foto 13). De tweede en laatste ronde was in september.

Foto 11: veel bloemen op de aanberming langs de Westdijk zijn op 6 juni 2025 al uitgebloeid.

Foto 12: veel droge en dorre plekken op 13 juni 2025 op het talud van de Westdijk

Foto 13: naast de vele dorre plekken ook gelukkig nog wat in bloei staande stukken 13 juni 2025

Traject 'Distelroute'

Meetnet Korendijkse Slikken - Distelroute (3141)		
	2024 (15)	2025 (15)
aardhommelgroep	188	44
akkerhommel	109	64
boomhommel	7	1
gewone koekoekshommel	54	16
moshommel	21	3
stenhommel	194	5
tuinhommel	2	4
veenhommel	1	1
veldhommel	2	0
weidehommel	70	11
zandhommel	114	9
	762	158

Tabel 8: getelde hommels in 2024 en 2025 voor het meetnet hommels op de 'distelroute' op de Korendijkse Slikken

Foto 14: tuinhommel, de enige soort 'in de plus' in 2025 op de distelroute

Hetzelfde aantal tellingen (15), maar een megaverschil (604) in het aantal hommels tussen 2024 en 2025, 762 versus 158. Waar normaliter de kruldistel over het 500 meter lange traject domineert, was de plant dit jaar de grote afwezige (foto 15), op 5 planten na. Dan is het grote verschil in hommels tussen deze twee jaren zelfs voorspelbaar, want de kruldistel is altijd enorm in trek bij de hommels, zowel hier op het pad als op andere plaatsen. Op die andere 'vaste' plaatsen ontbrak de kruldistel ook. Een gevolg van het tweejarig stadium van de plant, wat ik heel bijzonder zou vinden als dat zo'n groot verschil over 500 meter zou opleveren, of een gevolg van de nattigheid in 2024? Op moment van schrijven van dit verslag heb ik intussen alweer tal van rozetten gezien op het traject gezien en ben daarmee benieuwd naar 2026. In 2025 trof ik de foeragerende hommels vooral op gewone smeerwortel aan.

Foto 15: de 'distelroute' zonder distels en daardoor ook minder hommels op de route

De distelroute is een 500 meter lang pad en onderdeel van het 4 km lange pad door de Korendijkse Slikken (NM), waar de kruldistel al jaren domineert over die 500 meter. De route ligt in het afgesloten gedeelte van 15 maart tot 15 juli van de Korendijkse Slikken, maar heb ik in combinatie met andere onderzoeken en tellingen vergunning om het te betreden.

In 2025 is het pad in samenwerking met de boswachter (NM) op maat beheerd, door voorafgaand aan de maaibeurt, voor de openstelling op 15 juli, het pad 2-3 keer te maaien. Het extra maaien was vooral om dichtgroeien te voorkomen. Afspraak was alle bloeiende planten zoals de kruldistel (*Carduus crispus*), grote kaardenbol en gewone smeerwortel te ontzien. Een mooi nevenresultaat was de snelle ontwikkeling van witte klaver (foto 16) op de gedeelten die regelmatig werden gemaaid. Voor de teller had het ook zijn voordelen en was het minder worstelen door de vegetatie, terwijl de hommels er niet onder leden.

Voor 2026 is dezelfde aanpak voor het maaien. Alertheid en flexibiliteit blijven van belang, vooral vanwege de hoeveelheid kruldistel rozetten die nu (op moment van schrijven) in de winter al zichtbaar zijn, zowel op als langs het traject.

Foto 16: de (afgestemde) extra maaiondes dragen bij aan een bloemrijke ontwikkeling op het pad, waaronder witte klaver.

Conclusie

2025 was een bijzonder droog jaar, met bijzonder weinig neerslag en mag ondanks de verschillen per locatie op basis van de aanwezige hommelseorten (13) en de aantallen als een succesvol jaar worden gezien.

De twee droge jaren 2023 en 2025 en het natte 2024 geven aan dat het weer bij bovengemiddelde droogte of neerslag veel invloed heeft op de aanwezige vegetatie, zowel in hoeveelheid als in de duur van de bloei.

Het is lastig van te stellen welke soorten last of baat hebben bij droge of natte hommelseizoenen. Waar de ene soort (zandhommel en moshommel) zwaar terugvalt, lijkt de ander (veenhommel) te profiteren, zeker als je dat in een combi van een nat 2024 naar een droog 2025 bekijkt. Is hier sprake van een causaal verband?

De 4 meetnetten hebben allen hun eigen karakter, waarbij de twee aan de Westdijk het meest met elkaar overeenkomen. Langdurige droogte of nattigheid hebben snel invloed op de vegetatie aan de Westdijk en laat het daar mager of rijk bloeien, wat zich ook uit in de aanwezigheid van de hommels. De 'LHGP-route' is in hoge mate afhankelijk van de witte klaver op het 500 meter lange pad en kan daarbij geholpen worden met maatwerk maaien. De 'distelroute' is sterk afhankelijk van de kruldistels, die van jaar tot jaar in enorm in aantal kunnen verschillen. Onduidelijk is nog of dit afhankelijk is van de tweejarige cyclus van de plant of dat overvloedige neerslag daar invloed op heeft.

Het vroege maaien door het waterschap van de wegbermen in de polder Oude Korendijk pakte onverwacht goed uit, mede door de neerslag in juli en resulteerde in een vervolgbloei van rode klaver en vogelwikke, die goed door de hommels werden bezocht. Iets om verder mee te experimenteren?

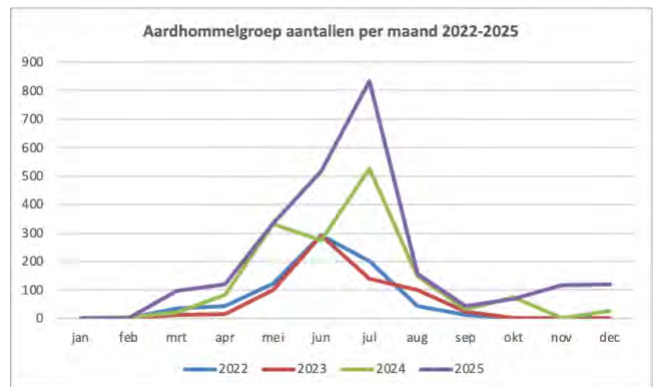
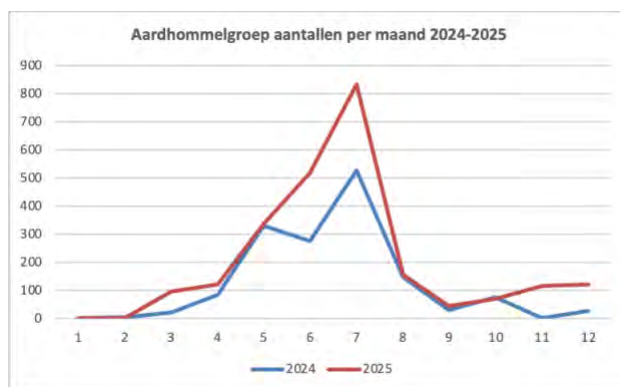
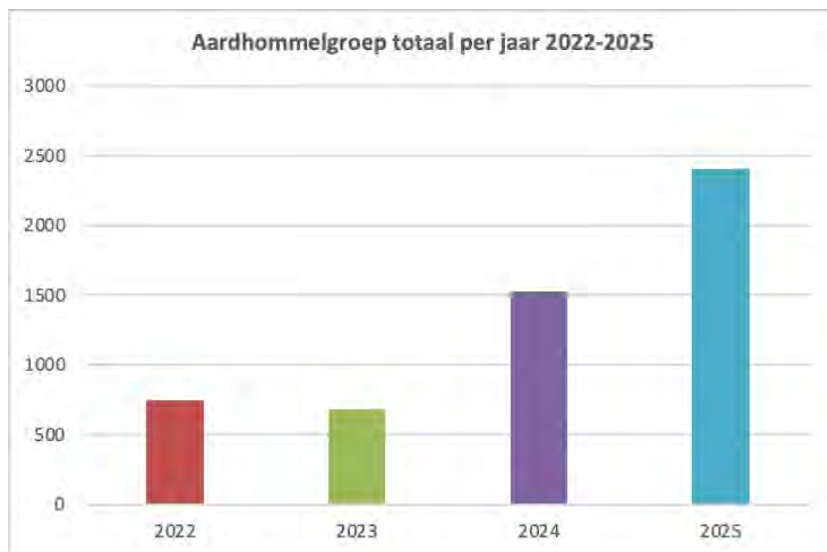
De aanleg van de bloemenakker aan de rand van Goudswaard, met verschillende bloem- en kruidenstroken, had een grote aantrekkingskracht op 100-en hommels en andere insecten. De variatie aan stroken leidde ook tot een mooie variëteit aan hommels per strooktype, van algemene soorten als de aardhommelgroep, steenhommel, tuinhommel, akkerhommel, tot aan zandhommel, moshommel en grashommel toe. Verrassend en tezamen met de andere ervaringen in de afgelopen jaren reageren de hommels direct op positieve nabij gelegen veranderingen. De andere ervaringen betreffen, het aangepaste beheer van de Westdijk, op de Korendijkse Slikken en Spuimonding Oost, akkerstroken, aangepast beheer van wegbermen en ecologische initiatieven binnen de bebouwde kom in de laatste 10 jaar.

Afhankelijk van excessen in het weer, de daarmee verbonden plantengroei en een verscheidenheid aan ecologische initiatieven kan het hommelbestand en het aantal exemplaren per locatie enorm verschillen per jaar.

Hoe hebben de hommelseorten het gedaan?

Op de volgende bladen cijfers en bevindingen van alle hommelseorten die afgelopen jaren in het onderzoeksgebied zijn gezien. Het verfijnen per hommelseort geeft een inkijkje in de aantalsontwikkelingen op jaar- en maandniveau. Vooral in een nat jaar als 2024 geeft dat interessante inzichten in het verloop van bijna alle hommelseorten.

Aardhommelgroep *Bombus cryptarum/lucorum/magnus/terrestris*

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec	totaal
2022	0	0	36	42	122	292	200	42	13	0	1	0	748
2023	0	1	12	15	99	291	139	100	24	2	0	0	683
2024	0	5	21	84	331	275	527	148	31	75	1	27	1525
2025	2	2	96	120	334	517	833	156	44	69	116	120	2409
totaal	2	8	165	261	886	1375	1699	446	112	146	118	147	5365

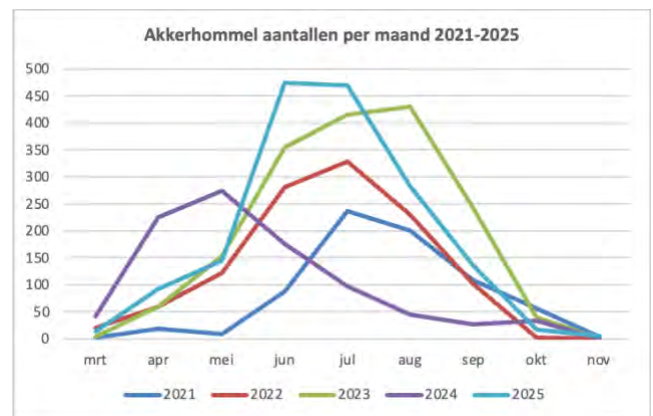
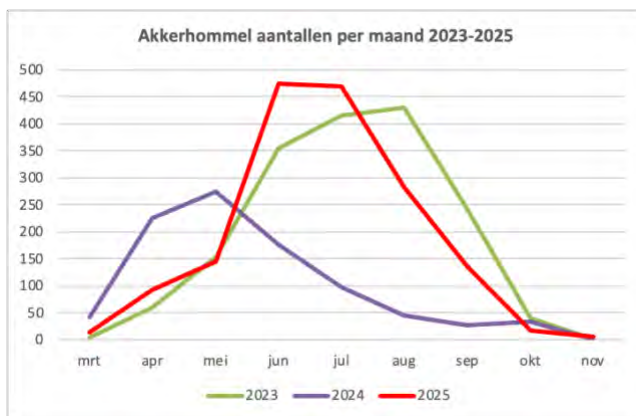
De stijging van 2024 heeft zich in 2025 verder voortgezet.

- De soort startte vroeg in het jaar al goed, een lijn die stijl doorliep tot in juli met ruim 800 waarnemingen in die maand, om vervolgens vanaf augustus scherp te dalen.
- Met de ervaring van 2024 om de Japanse mahonia struiken in ons dorp vanaf november goed in de gaten leverde dat ruim 200 winterwaarnemingen op. Vooral de mahonia bij de gymzaal langs de Vaartweg was veelal goed bezet. Mogelijk omdat die plek veel in de zon en luwte ligt.
- Vanuit Engelse studies weten we dat er sprake is van wintergeneraties bij de aardhommel (*Bombus terrestris*). Bij de november en december waarnemingen liet dat zich zien in de vorm van koninginnen, verse en afgevlagen werksters, werksters met pollens en mannen.
- Bij de november en december waarnemingen werd bijna op elke dag gevlogen, tot zelfs -2°C. Op dagen met harde wind (vanaf ca 5 Bft) en veel neerslag kwamen ze niet opdagen. De hommels vertoonden altijd veel energie, waarbij de koninginnen zelfs schichtig en dikwijls teruggetrokken tussen de mahonia foerageerden. Bij het wegvliegen vlogen ze bijna altijd snel en hoog weg.

Kaart 3: de aardhommelwaarnemingen zijn geclusterd vanwege de vele waarnemingen, maar de spreiding is over het gehele gebied en in nagenoeg alle tellingen.

Akkerhommel *Bombus pascuorum*

	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	totaal
2021	2	19	9	87	237	200	108	57	4	723
2022	20	60	122	281	329	230	102	2	1	1147
2023	4	60	153	355	415	430	244	40	0	1701
2024	42	225	274	176	98	45	26	33	0	919
2025	13	92	145	475	469	282	137	17	6	1636
totaal	81	456	703	1374	1548	1187	617	149	11	6126

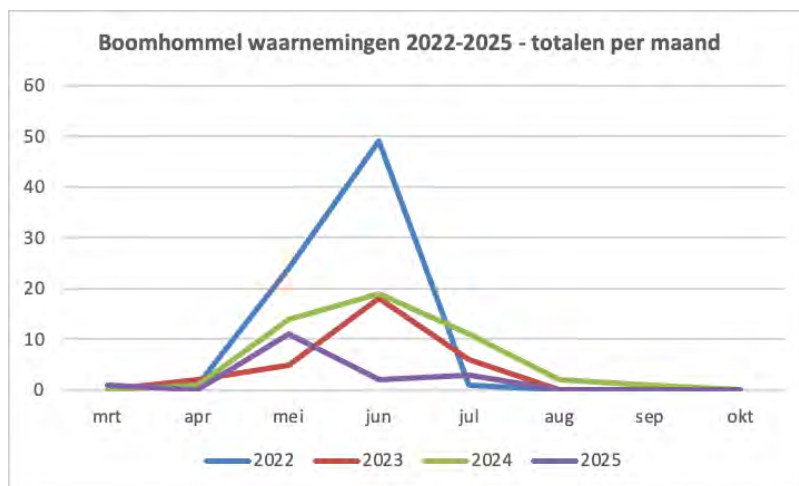
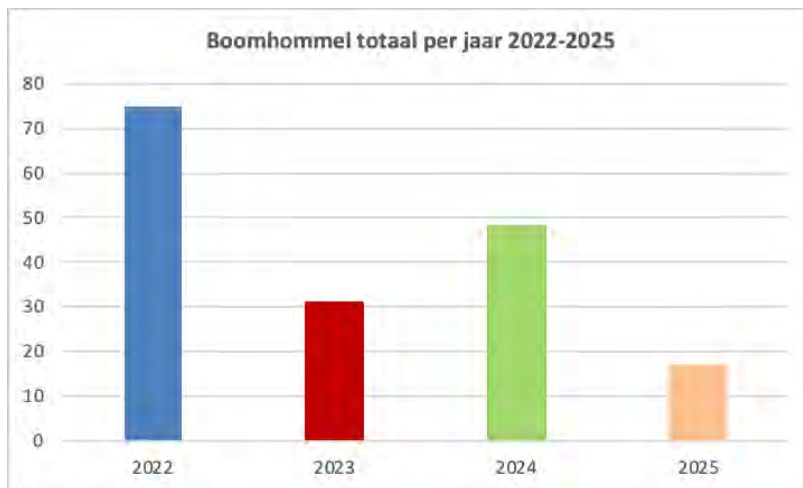
De akkerhommel heeft zich in 2025 hersteld na een slecht jaar in het natte 2024.

- Het aantalsverloop over de maanden in 2025 ligt meer in lijn met jaren 2021, 2022 en 2023.
- Het verloop in 2024 met een sterke start in de beginmaanden en het ineenstorten vanaf mei blijft heel apart. Alles lijkt hier toch te duiden dat de doorlopende hoeveelheden neerslag in 2024 een enorme impact op het 'broed' van de akkerhommel heeft gehad, maar een herstel in 2025 niet in de weg staat.
- De akkerhommel laat zich overal zien, in het dorp, op akkers en wegbermen, natuurgebieden, enz.. De soort is op veel bloemsoorten aan te treffen, op meer dan 55 soorten bij mijn waarnemingen in 2025.
- De novemberwaarnemingen zijn allen in november 2025 op akkerstroken met ingezaaide rode klaver en bonte wikke.

Kaart 4: de akkerhommelwaarnemingen zijn geclusterd vanwege de vele waarnemingen, maar de spreiding is over het gehele gebied en in nagenoeg alle tellingen.

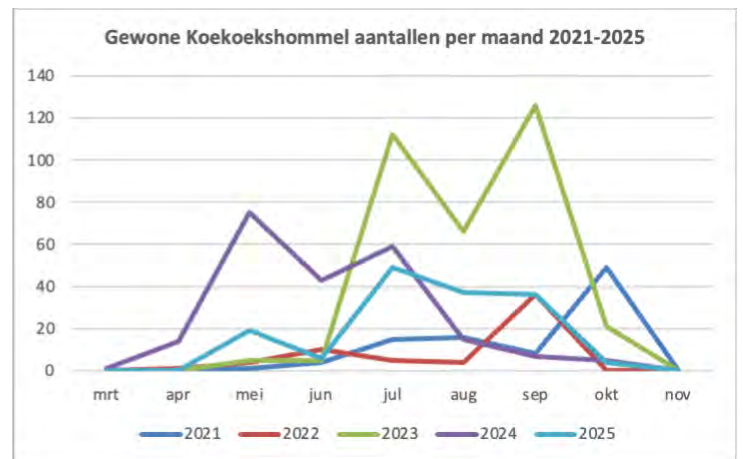
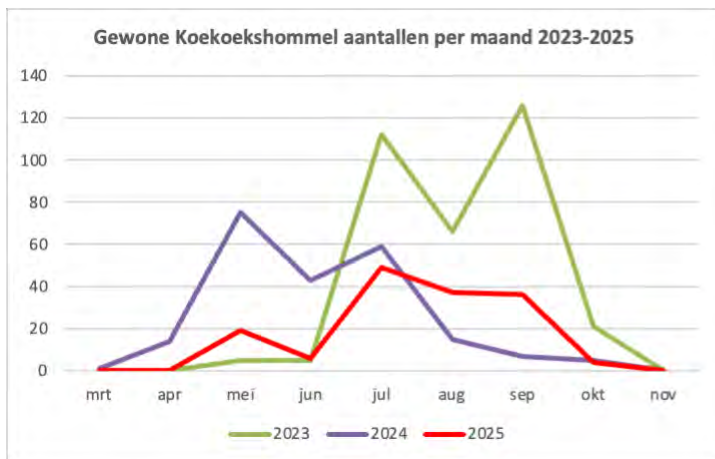
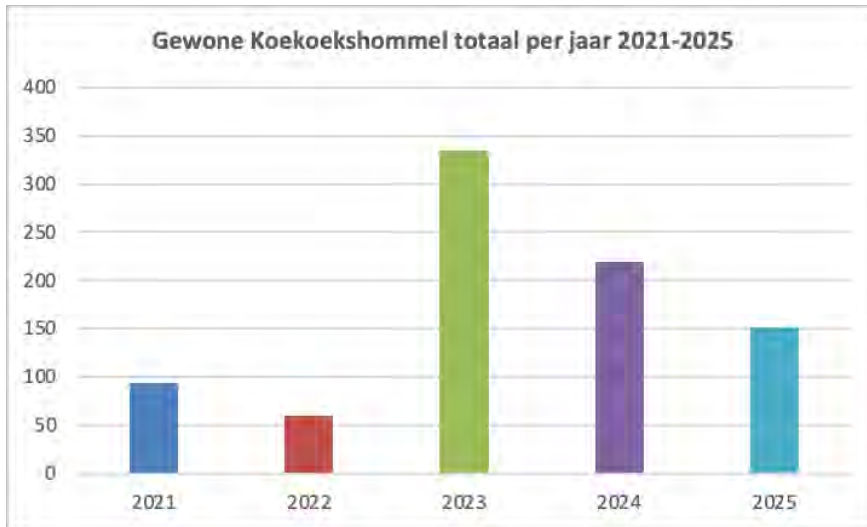
Boomhommel *Bombus hypnorum*

Jaar	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	totaal
2022	0	1	24	49	1	0	0	0	75
2023	0	2	5	18	6	0	0	0	31
2024	0	1	14	19	11	2	1	0	48
2025	1	0	11	2	3	0	0	0	17
totaal	1	4	54	88	21	2	1	0	171

- Een bijzonder laag aantal bomhommels. Mis ik de centra van de soort of is de aanwezigheid van de boomhommel echt zo beperkt?
- Zou de reden kunnen zijn dat mijn telfocus op de gebieden buiten het dorp (Goudswaard) ligt, waar ik de boomhommel in de open polders en natuurgebieden met zekerheid weinig tegenkom.
- Apart genoeg is de spreiding van de weinige individuen over het gehele gebied.

Gewone Koekoekshommel *Bombus campestris*

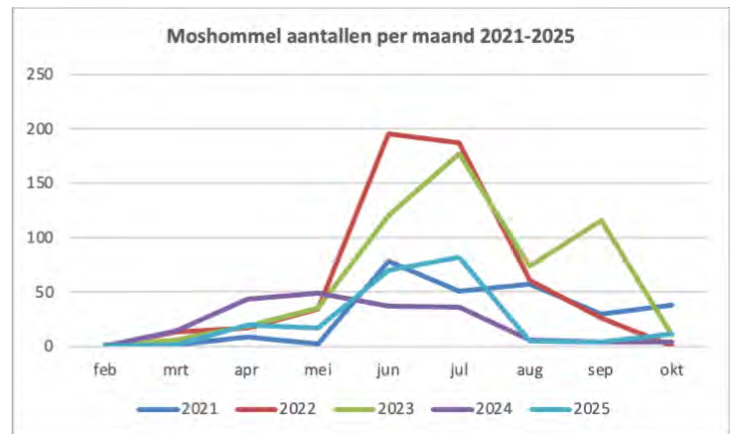
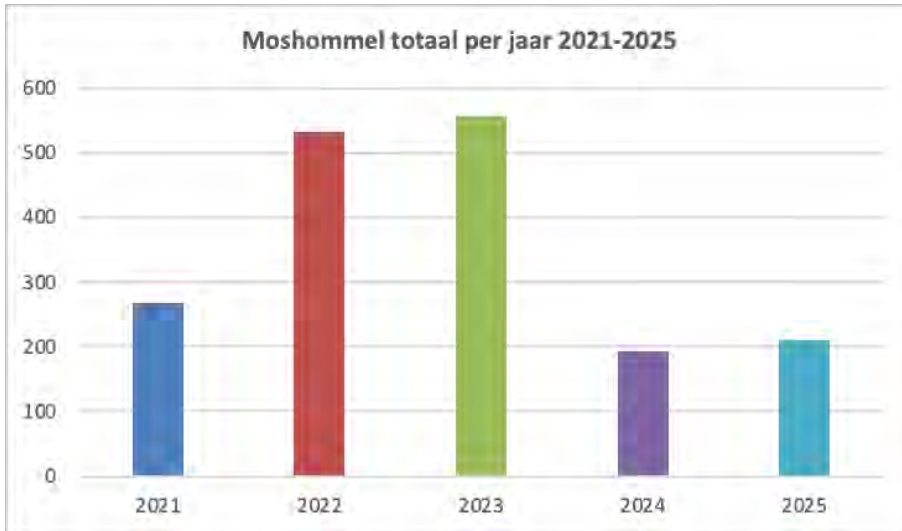
Gewone Koekoekshommel waarnemingen 2021- 2025 - totalen per maand										
	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	totaal
2021	0	0	1	4	15	16	8	49	0	93
2022	0	1	4	10	5	4	36	0	0	60
2023	0	0	5	5	112	66	126	21	0	335
2024	1	14	75	43	59	15	7	5	0	219
2025	0	0	19	6	49	37	36	4	0	151
totaal	1	15	104	68	240	138	213	79	0	858

- 2025 laat een terugval zien bij de soort.
- Net als bij de akkerhommel startte de gewone koekoekshommel in 2024 al vroeg met flinke aantallen in april, mei en juni, in vergelijking met de andere jaren.
- In 2024 waren er in vergelijking tot 2025 en andere jaren opvallend veel vrouwtjes, 107 versus 26.
- Tegen de verwachting in liet de soort, bijna altijd mannetjes, zich maar in beperkte aantallen zien op de late guldenroede in de nazomer.

Kaart 5: de gewone koekoekshommel is over het gehele onderzoeksgebied aan te treffen, tot in het dorp in de tuinen toe

Moshommel *Bombus muscorum*

Moshommel waarnemingen 2021- 2025 - totalen per maand										
	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	totaal
2021	1	1	9	2	78	51	57	30	38	267
2022	0	13	17	34	195	187	61	26	0	533
2023	0	6	19	35	120	177	74	116	10	557
2024	0	14	43	49	37	36	6	4	4	193
2025	0	1	20	17	70	82	5	4	11	210
totaal	1	35	108	137	500	533	203	180	63	1760

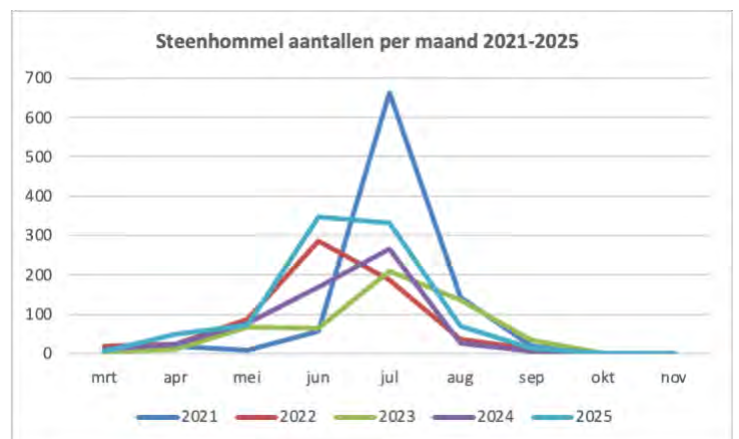
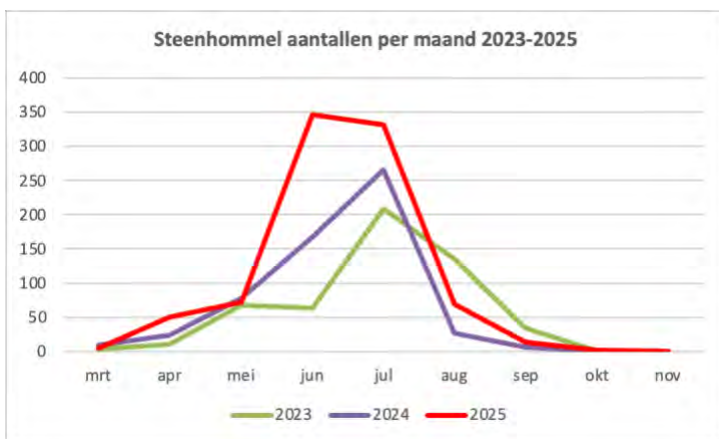
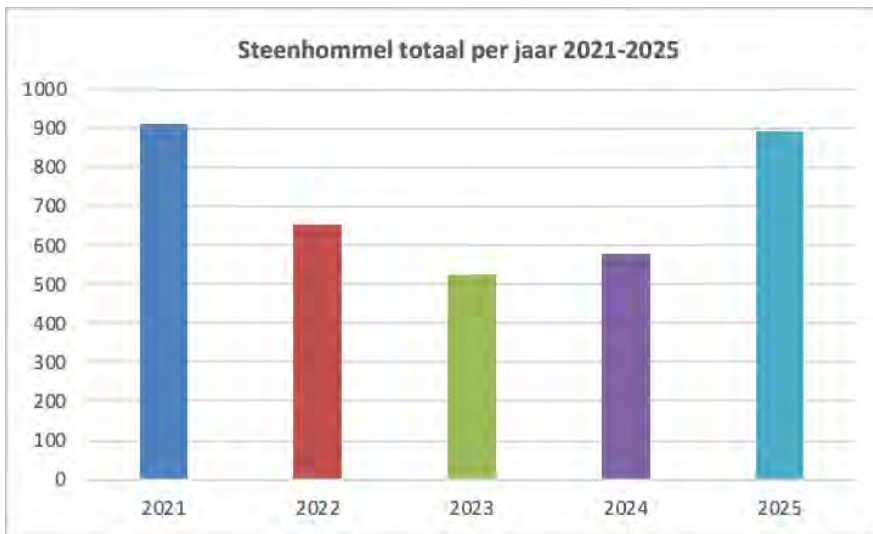
- 2025 verschilt niet veel van 2024, een slecht jaar dus.
- De eerste maanden vielen tegen met het aantal koninginnen, net als bij zandhommel, een gevolg van een tegenvallende reproductie in het natte 2024, met lage aantallen in de zomer en nazomer.
- Hoewel er t.o.v. 2024 een matige opleving was, waren de aantallen in augustus en september ronduit slecht. Van de 20 exemplaren in augustus, september en oktober zag ik er 16 op de bijna 10 meter brede akkerstroken met rode klaver en bonte wikke in de Leenheerenpolder, 6 daarvan betrof een koningin.

- In de jaren 2021 – 2023 waren er ook veel waarnemingen van mannetjes op late guldenroede op de Korendijkse Slikken. In 2024 en 2025, evenals bij de gewone koekoekshommel, bijna niet.

Kaart 6.: ondanks dat de moshommel aantallen achterblijven ten opzichte van eerdere jaren is de verspreiding goed, over het gehele waarnemingsgebied, in natuurgebieden, wegbermen en akkers.

Steenhommel *Bombus lapidarius*

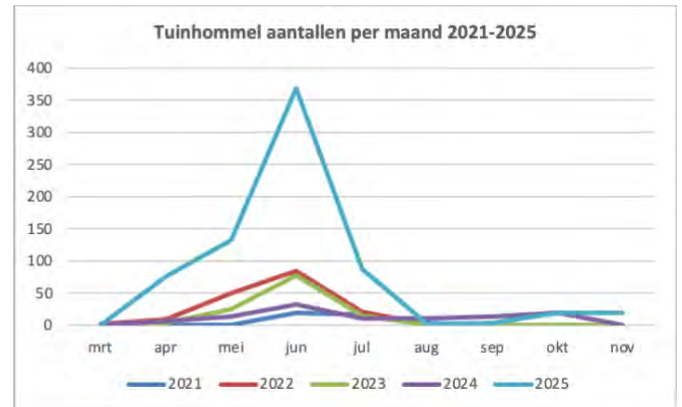
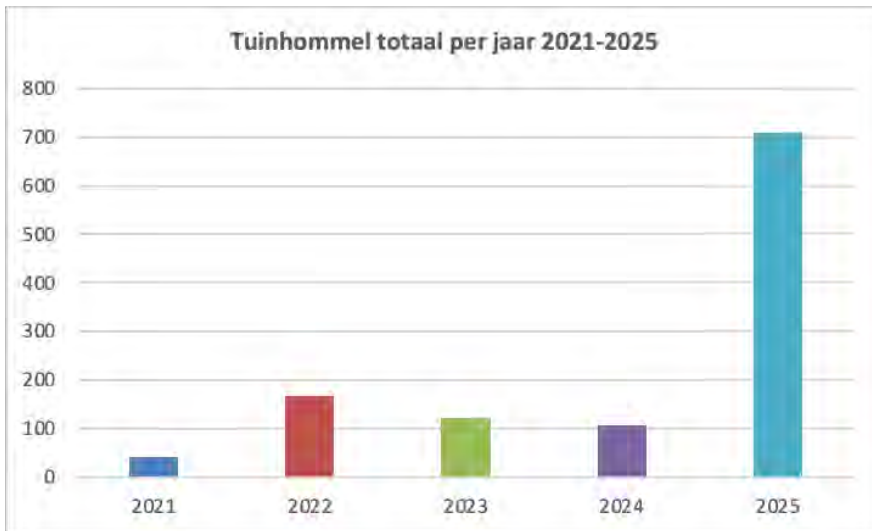
	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	totaal
2021	2	19	8	56	662	144	18	2	0	911
2022	19	25	88	287	186	36	11	1	0	653
2023	4	11	68	64	209	136	34	0	0	526
2024	10	24	78	168	265	27	7	0	0	579
2025	5	50	73	347	332	69	14	2	1	893
totaal	40	129	315	922	1654	412	84	5	1	3562

- 2025, een mooi jaar voor de steenhommel, met bijna 900 exemplaren.
- Over alle jaren en maanden bekeken zit de soort in de plus, op de juli piek in 2021 na.
- De oktober en november waarnemingen betreft drie koninginnen op de bijna 10 meter brede akkerstroken met rode klaver en bonte wikke in de Leenheerenpolder.

Kaart 7: de steenhommelwaarnemingen zijn geclusterd vanwege de vele waarnemingen, maar de spreiding is over het gehele gebied en in nagenoeg alle tellingen.

Tuinhommel *Bombus hortorum*

	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	totaal
2021	0	0	1	20	16	3	1	0	0	41
2022	2	9	50	84	21	2	0	0	0	168
2023	0	3	25	77	15	1	0	0	0	121
2024	1	6	14	32	10	11	14	20	0	108
2025	0	76	132	369	88	2	4	19	20	710
totaal	3	94	222	582	150	19	19	39	20	1148

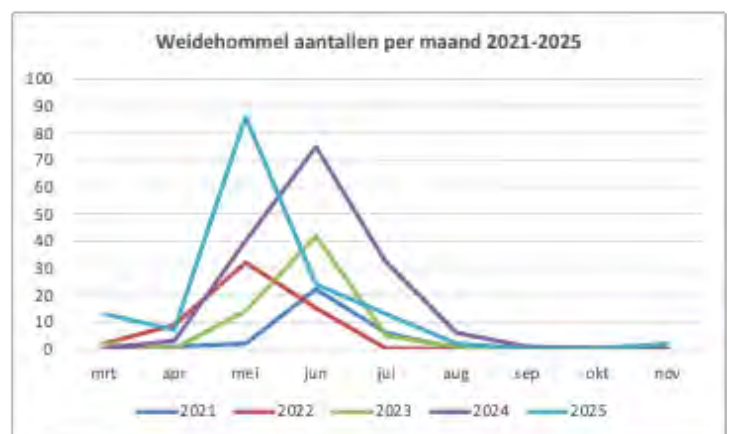
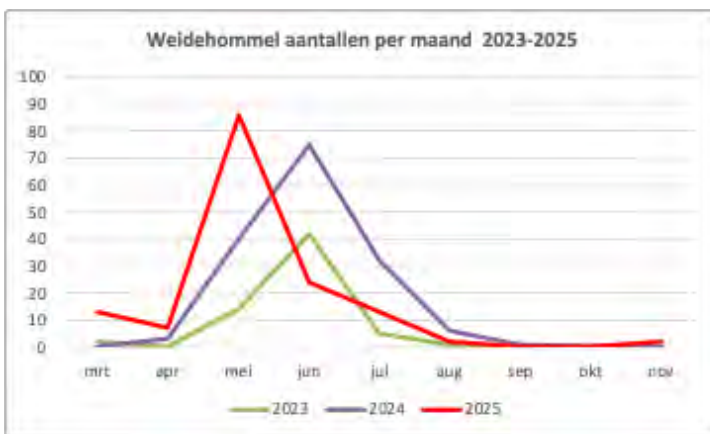
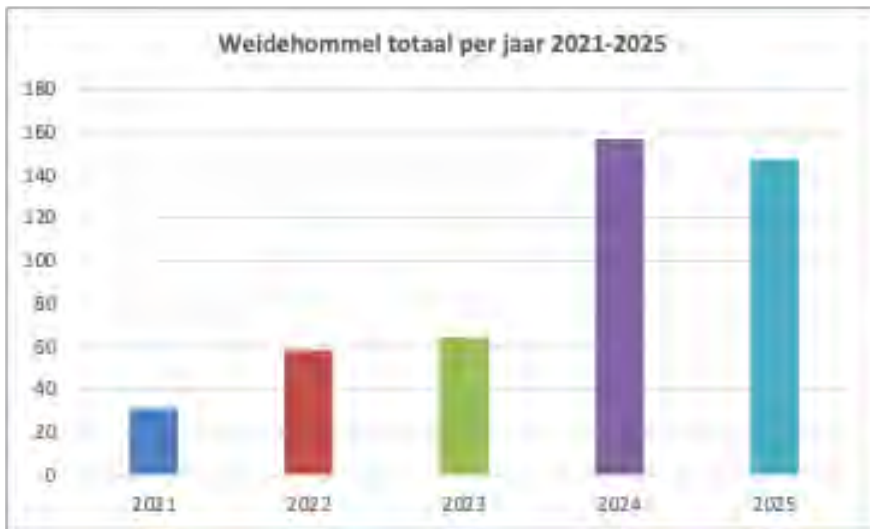
- Het totaal aantal waargenomen tuinhommels van 710 is ronduit spectaculair in vergelijking met de voorgaande jaren, waarvan 71 koninginnen in april en doorlopend tot in mei.
- Alle 39 september en oktober waarnemingen zijn in de Leenheerenpolder ingezaaide stroken van 7 en 10 meter breed met vooral rode klaver en bonte wikke. De late bloei was een gevolg van een late inzaai.
- Bij de 'opbloeiende' oktober en november waarnemingen lijken we gezien de samenstelling te maken te hebben met een late generatie, namelijk minimaal 6 koninginnen, 22 werksters en 3 mannen. Verschillende werksters hadden pollen op de achterscheten. De laatste waarneming was op 12 november. Na 14 november zakte de temperatuur onder de 10°C en was alles uitgebloeid.
- Interessant is te zien op welke planten werd gefoerageerd, waar witte dovenetel (50+) en gewone smeerwortel (40+) in het voorjaar voor de koninginnen belangrijk zijn. Al snel

loopt dat over naar de rode klaver (175+), gele lis (50+), maar ook op tuinplanten zoals kattenkruid, akelei en ezelsoor wordt graag gefoerageerd. Bonte wikke was aan het einde van het seizoen favoriet op de al hierboven genoemde akkerstroken in de Leenheerenpolder.

Kaart 8: de tuinhommelwaarnemingen zijn geclusterd vanwege de vele waarnemingen, maar de spreiding is over het gehele gebied en in nagenoeg alle tellingen.

Weidehommel *Bombus pratorum*

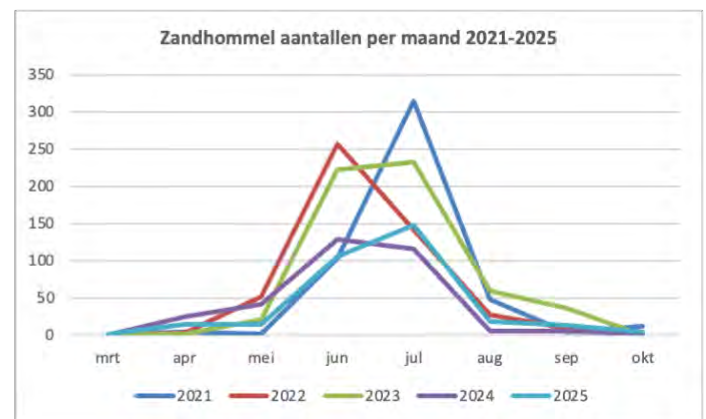
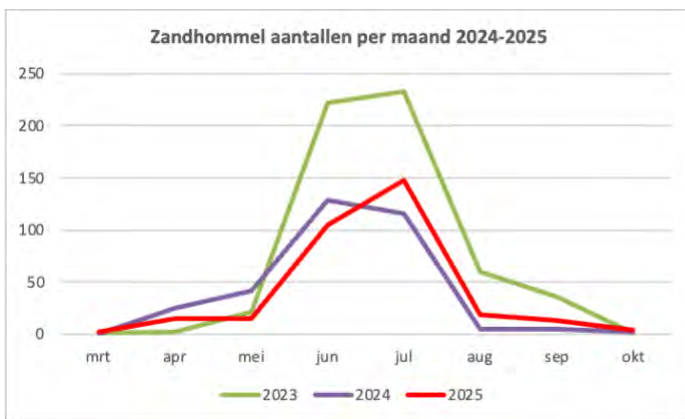
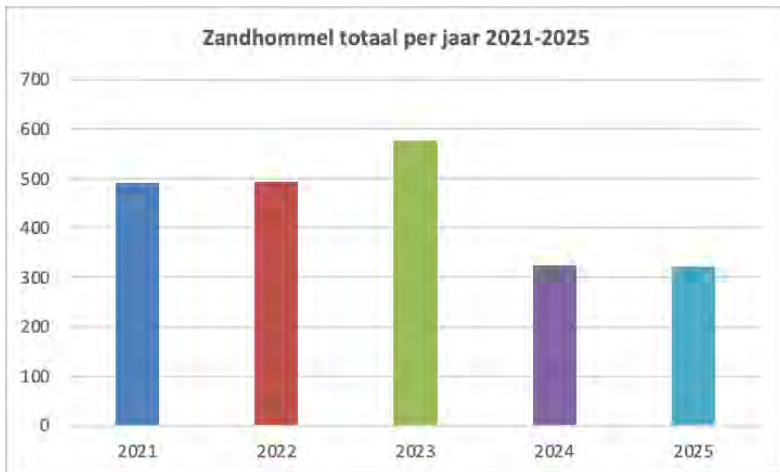
Weidehommel waarnemingen 2023-2024 - totaal per maand										
	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	totaal
2021	0	1	2	22	6	0	0	0	0	31
2022	2	9	32	15	0	0	0	0	0	58
2023	2	0	14	42	5	1	0	0	0	64
2024	0	3	40	75	32	6	1	0	0	157
2025	13	7	86	24	13	2	0	0	2	147
totaal	17	20	174	178	56	9	1	0	2	457

- Het aantal weidehommels ligt aardig in evenwicht ten opzichte van vorig jaar.
- De piek was vroeg, in mei, evenals in 2022.
- Het overgrote deel van de waarnemingen is in tuinen, zowel in als buiten dorp. In het dorp vooral in eigen tuin. Op de rand van de Korendijkse Slikken is dat in de tuin bij het witte huis.
- Het aantal waarnemingen op de Korendijkse Slikken was vooral door de afwezigheid van de kruidstiel beperkt.
- Opvallend genoeg wordt de soort niet op de polderwegbermen en akkerranden waar vooral rode klaver en wikke bloeit aangetroffen.

Kaart 9: de weidehommels zijn weliswaar goed verspreid over het gebied, maar beperkt in de natuurgebieden en rijk in de tuinen in Goudswaard of bij ingezaaide bloemstroken, maar niet langs wegbermen of akkerranden met vooral klavers en wikke.

Zandhommel *Bombus veteranus*

	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	totaal
2021	2	4	2	103	315	48	4	12	490
2022	1	3	52	257	142	28	10	0	493
2023	1	2	21	222	233	60	36	1	576
2024	0	25	42	129	116	5	5	2	324
2025	2	15	15	105	148	19	13	4	321
totaal	6	49	132	816	954	160	68	19	2204

- De totalen 2025 en 2024 zijn nagenoeg gelijk, maar ver achter op de jaren ervoor.
- De maanden april en mei van voornamelijk koninginnen liggen in 2025 aanmerkelijk lager dan in 2024. Een gevolg van een slecht 'broedseizoen' in juni, juli en augustus 2024?
- Op de 'distelroute' op de Korendijkse Slikken, één van mijn hommels meetnettrajecten, liet de kruldistel het in 2025 volledig afweten. In plaats 100-en kruldistels over 500 meter verdeeld stonden er nu amper een handvol, wat duidelijk zijn weerslag had op de aanwezigheid van de zandhommel.
- Een andere gewilde bloem, de witte dovenetel, ontbrak dit jaar ook op tal van plaatsen, vooral in wegbermen. Aangezien op die plaatsen geen alternatieve bloemen voor de zandhommel aanwezig waren, zijn voor deze locaties geen zandhommelwaarnemingen.

- Op tal van plaatsen groeide en bloeide de rode klaver aanmerkelijk minder. Waar vorig jaar de aanberming van de Westdijk een bloemenzee van rode klaver was vanaf mei tot in augustus kwam het in omvang in 2025 nog niet tot zo'n 20% en bloeide het vrij kortstondig. Daarentegen kwam de rode klaver op de 's Land Bekade Gorzen van de Korendijkse Slikken goed tot ontwikkeling, wat naar aller waarschijnlijkheid te maken had met een nieuw watersysteem, dat voor volle sloten en greppels zorgde en daarmee blijkbaar voor een goede rode klaver habitat.
- Apart was dat op moment 100+ zandhommels op Tiengemeten op kattendoorn werden gezien er geen enkele zandhommel op de kattendoorn op de zomerkade langs het Vuile Gat tegenover Tiengemeten werd gevonden. Een gevolg van de verschillende aangrenzende habitats? Op Tiengemeten riet en ruigte en op de Korendijkse Slikken water en gemaaide weilanden.

Kaart 10: ondanks dat de zandhommel aantallen achterblijven in vergelijking met eerdere jaren is de verspreiding goed, over het gehele waarnemingsgebied, in natuurgebieden, wegbermen en akkers. Opvallend genoeg ontbrak de soort in Leenheerenpolder op de akkerstroken met late bloei van rode klaver en bonte wikke in oktober.

Grashommel – Grote Koekoekshommel – Veenhommel - Veldhommel

Het begrip zeldzaam is hier niet gerelateerd aan de landelijke status, maar aan het aantal waarnemingen voor deze soorten op Goudswaards grondgebied van 2021-2025. Tot 2025 kwam geen van de soorten komt boven de 10 waarnemingen per jaar, in 2025 veenhommel en grote koekoekshommel wel.

Veenhommel (m)

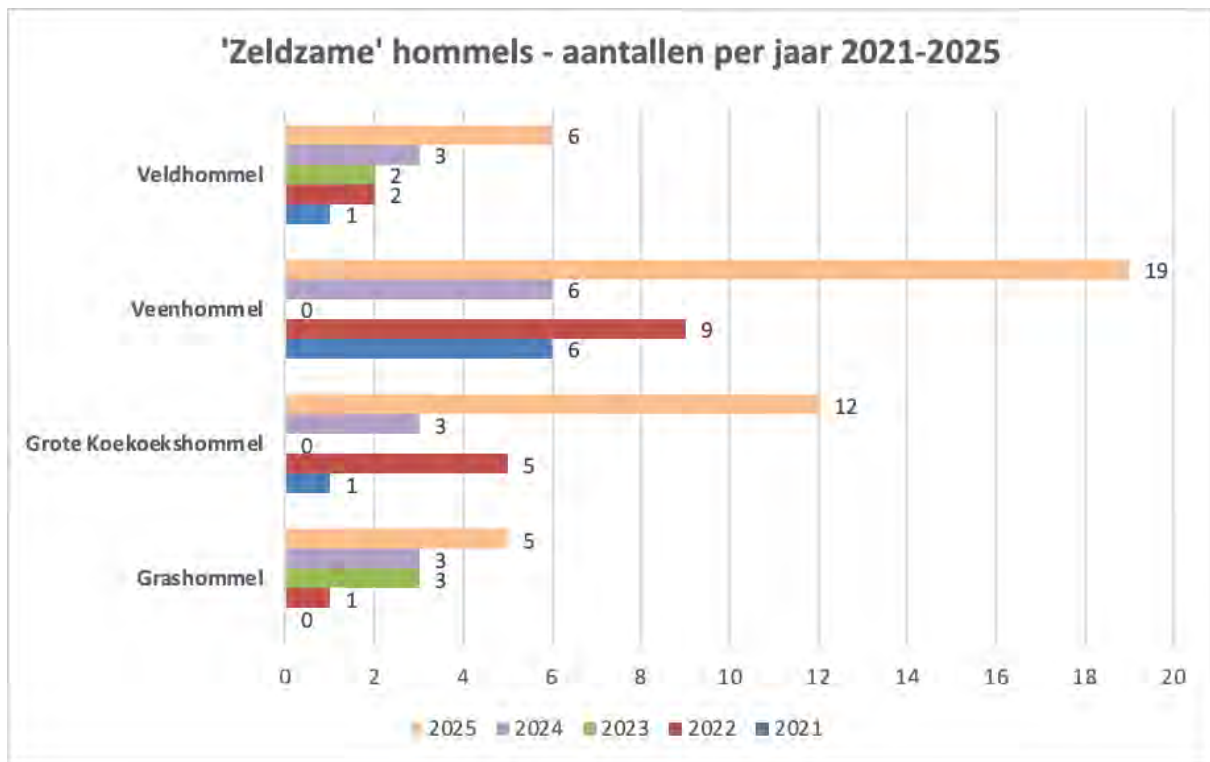
Veldhommel (m)

Grote koekoekshommel (m)

Grashommel (v)

- Voor alle vier de soorten is het elk jaar weer zoeken naar 'die speld' tussen al die duizenden hommels, wat dit jaar met de hogere aantallen beter lukte.
- De meeste grashommels zaten bij de entree van de Leenheerengorzenpolder op witte dovenetel. Bijzonder leuk en interessant is de waarneming in een bloemenakker, direct grenzend aan het dorp, ingezaaid met verschillende mengsels, waaronder een zandhommelmengsel en grasmengsel.
- 2025 is voor de veenhommel zowel landelijk als lokaal een goed jaar geworden. De soort werd in mooie aantallen aangetroffen, met een goede spreiding over het gebied. Opvallend genoeg 16 van 19 waarnemingen in april en mei.
- De grote koekoekshommel overtreft zichzelf met 12 exemplaren, de meesten in de natuurgebieden, maar ook 3 in en nabij Goudswaard, o.a. in de tuin
- Bij de veldhommels ben je altijd afhankelijk van het vinden van mannetjes, maar dat lukte in 2025 goed met 2 tot 6 keer zoveel dan in voorgaande jaren.

Kaart 11, 12, 13 en 14: verspreidingskaartjes van de veenhommel, veldhommel, grote koekoekshommel en grashommel.

Literatuur en bronnen

Ralph J. Stelzer, Lars Chittka, Marc Carlton and Thomas C. Ings – Winter active bumblebees (*Bombus terrestris*) achieve high foraging rates in urban Britain – PLOS One March 2010

Linde Slikboer, Gert Huijzers en Wilson Westdijk (2022) – Zandhommelzuidas ‘De zuidrand van de Hoeksche Waard als leefgebied voor de zandhommel’ (2022-22) – EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden

Linde Slikboer, John T. Smit, Linda van der Jagt, Gert Huijzers (2023) – ‘Panda van de Nederlandse Delta’: de zandhommel *Bombus Veteranus* in Nederland - Entomologische berichten (2023 83-6)

Martijn Kos (2023) – Atlas van de Nederlandse hommels (Hymenoptera: Apidae: *Bombus*) Entomologische berichten (2023 83-6)

Gert Huijzers (2024) – Bloemkeuze van de Zandhommel – Hoekscheewaards Landschap juni 2024 - <https://www.hwl.nl/files/onderzoek/insekten/2024%20bloemkeuze%20zandhommel%20rapport.pdf>

Gert Huijzers (2025) – Hommels tellen in een drijfmat 2024 – Hoekscheewaards Landschap januari 2025 - <https://www.hwl.nl/files/onderzoek/insekten/2025%20hommels%202024%20rapport.pdf>

Waarneming.nl – hommel waarnemingen en kaartjes

De Vlinderstichting – hommel meetnet informatie

Neerslaginformatie: Weerstation Zuidland van Gebr. Van Bergeijk

Tekst en fotografie:

Gert W. Huijzers

Goudswaard, februari 2026

e-mail: gert.huijzers@hotmail.com

Foto voorblad: zandhommel op gewone smeewortel

Foto achterblad: veenhommel man op gewone smeewortel

